

گوش ((گلین قیه))

یا

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

تهران - ۱۳۳۶

پیشگفتار

پس از چاپ و انتشار «گوش کرینگان» چون در آن کتابچه از گوش «هرزندی» - که هنوز در برخی از دیه‌های آذربایجان بدان سخن می‌گویند - نامی برده شده بود، کسانی از خوانندگان در آن هنگام - از دور و نزدیک - پرسشهایی کرده و آگاهی‌های بیشتری درباره‌ی آن خواسته بودند.

چون برای نویسنده نشدنی بود که با گفتگوی نامه نویسی بیکایک آنان پاسخ کافی داده، زمینه سخن را از هر باره روشن نماید، و از سوی دیگر در آن هنگام خود نیز از این گوش جز آگاهیهای اندک و پراکنده چیزی در دست نداشت، از اینرو در تابستان سال ۱۳۳۳ که سفری بزادگاه خود تبریز کرد، بر آن شد که سری نیز به دیه «گلین قبه» که امروز مرکز این گوش است بزند، تا از نزدیک با مردم آنجا آشنا گردیده و از این گوش آنچه بدست می‌آورد دفتری پدید آورده در پاسخ پرسندگان بچاپ رساند.

خوشبختانه این کار با کامیابی بانجام رسید و نویسنده توانست در زمان کوتاهی، مقداری از واژه‌ها و جمله‌های هرزندی را مطابق روشی که در کتاب «گوشهای وفس و آشتیان و تفرش» بکار رفته یاد داشت و گرد-آوری کند.

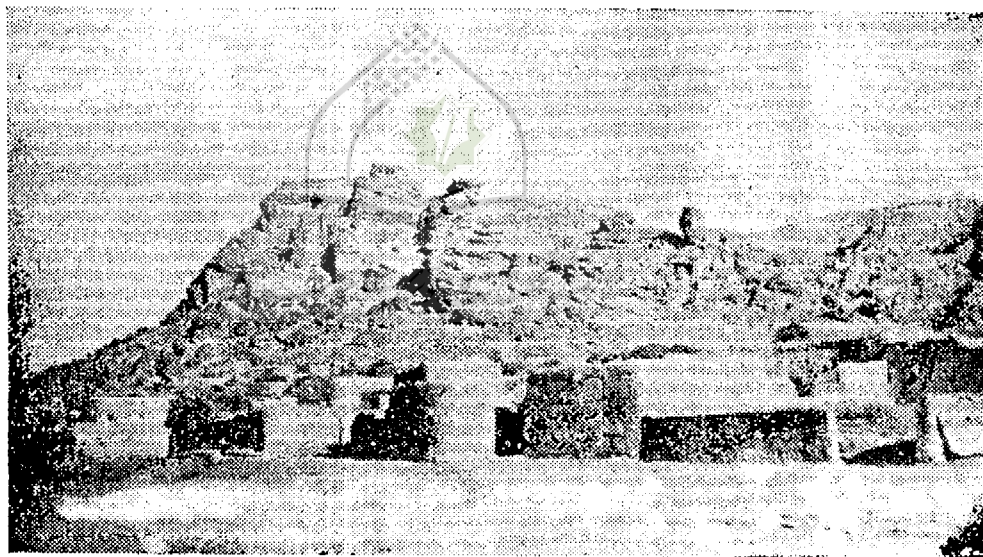
از سوی دیگر نویسنده سپس آگاه گردید که خوشبختانه در این راه که گام برداشته تنها نیست و کسان دیگری از دانشوران گرامی همچون: آقای دکتر صادق کیا استاد دانشکده ادبیات تهران، آقای دکتر ماهیار نوایی استاد دانشکده ادبیات تبریز، آقای منوچهر مرتضوی معلم دانشکده

۱- در اینجا نویسنده بر خود واجب میدانند که از آقای صمد بینا که یکی از مالکین آن دیه می‌باشند و در اقامت چند روزه نویسنده در آن دیه از هیچگونه مهمان نوازی فروگذار نکردند سپاسگزاری نماید.

ادبیات تبریز و آقای عبدالعلی کارنگ دبیر دانشسرای مقدماتی تبریز^۱ و چند تن دیگر در پیرامون این گویش بکوششهایی برخاسته و نوشته‌هایی فراهم آورده‌اند که با دلبستگی فراوان منتظریم با چاپ و انتشار آنها گامهای بلند و سودمندی در راه شناسایی گویشهای آذربایجان برداشته شود و خواستاران این زمینه‌ها نیز از نتیجه‌ی پژوهشهای ایشان بهره‌مند گردند.

«گلین قیه» (Galın - q'aya) یکی از دبه‌های دهستان هرزندات و جزو بخش زنوز شهرستان مرند است. این دهکده در پایان پهنای دشت همواری واقع شده که از سوی شمال تپه‌بی کما بیش بلند و دارای تخته سنگهای بزرگ که در حال فروریختن است، آنرا بزیر سایه خود گرفته است.

منظره‌بی از گلین قیه از سوی شرق

۱- آقای عبدالعلی کارنگ چندین پیش کتاب خود را بنام «تاتی و هرزنی» بهمت دوست دانش دوست ما آقای اسماعیل واعظ‌پور در تبریز بچاپ رسانیده‌اند که از نوشته‌های پرارج و سودمند در زمینه گویشهای آذربایجان می‌باشد. ما با سپاسگرایی و ارج - شناسی از کوششهای ایشان مطالعه این کتاب را بخوانندگان سفارش می‌کنیم.

جمعیت دیه در حدود سیصد خانوار و نزدیک بدو هزار و پانصد نفر می باشد آب آن از کاریز و محصولاتش گندم و جو و نخود و اندکی نیز سر - درختی است . مردان دیه بکشاورزی و گله داری پرداخته، زنانشان با بافتن گلیم و جوراب و عرقچین و مالیدن نم در روز میگذرانند . مردم گلین قیه از نظر پا کنهادی و راستگویی در میان دهنشینان

کوشه بی از ده گلین قیه از سوی جنوب

آذربایجان انگشته نمایند و میتوان گفت بر استی، نگهدارنده و وارث وفادار زبان و خویهای پاک نیاکان پاکیزان و پاکدل خود می باشند . گلین قیه بی ها در باره ی سابقه خود معتقدند که از طالشد و نزدیک

به صد و هشتاد سال پیش از مردم هرزند که بن بریده بدشت سر ازیر شده در بن این کوه نشمین گرفته اند. و در باره معنی نام دیه خود میگویند تر کیست و در اصل «گلن قه یه» (galan-q'aya) بمعنی «صخره ی آیان» (فرود آینده) بوده. برخی نیز میگویند در دل کوه غاریست که در آن پیکر سنگ شده عروسی که کودکی در آغوش دارد دیده میشود و بهین جهت است که آن دیه را بتر کی «گلین قیه» یعنی «صخره ی عروس» نامیده اند. گویش گلین قیه یا هرزندی با گویشهای حسنوودیزمار در پاره بی واژه ها و قاعده های دستوری و تبدیل حرفها و صداها جدایمهایی دارد و بیشتر گمان ما بر اینست که این گویش به نیمزبان آذری یعنی زبای کهن آذربایجان نزدیکتر از دیگر گویشهاست و در این، واژه های کهن باستانی بیشتر از گویشهای دیزمار و خلخال و حسنوودیده میشود چنانکه شادروان کسروی نیز در کتاب زبان آذری همین عقیده را تأیید کرده است.

مرکز اصلی این گویش نخست همان هرزند کهن بوده ولی کنون آشنایان بآن در دیه گلین قیه بیش از هرزند است. گذشته از این دودیه، مردم دیه های عریان تپه، قره بولاغ، بابره، قشلاق، دیزج قربان، قره گز و پیراسحق نیز سابقاً با این گویش گفتگو میکردند ولی اکنون همگی آنرا فراموش کرده بتر کی آذربایجانی سخن میگویند.

مركز تحقیق تهران - هشتم اردیبهشت ۱۳۳۵

یحیی ذکاء

کلید الفبای لاتین

حروف صدای دار

o=ا'

i=ای

6=نوعی سکون

e=ا

u=او

ü=او'

a=ا

a=آ

ö=ا'

(مانند فرانسه)

حروف بی صدا

c=ج

r=ر

g=ش

k=ک

n=ن

t=ت

d=د

s=س

q'=ق

m=م

p=پ

x=خ

j=ژ

f=ف

l=ل

b=ب

ç=چ

z=ز

q=غ

g=ک

y=ی

h=ه

v=و

توضیح: صدای «ج» و «ك» و «گ» همچنانکه در زبان تبریز بیان بکار می‌رود با انواع مختلف تلفظ می‌شود ولی بعلمت موجود نبودن نشانه مخصوص در حروف لاتین از جدا کردن آنها صرف نظر شده است. و نیز صدای «ü» «ö» و «6» نظیر معادل آنها در زبان ترکی آذربایجانی است.

واژه‌نامه

کور کن - kûrakan : داماد .	آا - âtâ : پدر
بجنوخ - bôcönox : باجناق .	دد - dada : مادر
بلز - bôlöz : جاری .	برر - bô:ör : برادر
گونى - günü : هوو .	هو - höv : خواهر
قین آنا - q'eyn âtâ : پدرزن	زره - zôra : پسر
قین آنا - q'eyn ânâ : مادرزن	کینه - kîna : دختر
سر - sar : سر .	نو - navö : نوه
کله - kalla : کله .	زری نویجه - zôray navayca : نتیجه
چوش - çoš : چشم .	هتلل - höltöl : بچه .
کیر پیک - kirpik : کیرپیک - kiprik :	بب - bôbö : پدر بزرگ .
مزه .	کالادد - kâlâ dada : مادر بزرگ .
قاش - q'âs : ابرو .	امو - amü : عمو .
چهر - çöhör : بیشانی .	ماما - mâmâ : عمه .
گوش - güş : گوش .	دایی - dâyi : دایی .
ون - vene : بینی .	دای زره - dây zôra : پسر دایی .
دوداخ - dodâx : لب .	خاللا - xâlâ : خاله .
گو - gav : دهان .	مرت - mert : مرد .
داموخ (غ) - dâmux(q) : کام .	ین - yan : زن .
لو . زوهون - lev;zuhun : زبان (۱) .	مرت - mert : شوهر .
دوندون - dundun : دندان .	ویی - veyi : عروس .
چونا - çunâ : زنج .	ویره - veyra : عروسی .
ریش - riş : ریش .	

۱- لو : زبان کوشتی ، زوهون : زبان سخن گفتن .

- لوله - lüla : ساق پا
 پاچه - poča : بچه
 چنغ - çeq : توبوخ - tobbux :
 قوزك پا (قاپ) .
 دابان - dâbân : باشنه .
 ینگه دیم - yenge dim : روی پا
 ینگه یری - yenge yarey : کف پا .
 پوست - püst : پوست .
 گوژد - güjđ : گوشت .
 پیی - piy : پیه .
 دامار - dâmâr : رگ .
 وون - vun : خون .
 اوراخ (غ) - orâx : عرق .
 چومون - çümün : شاش .
 گو - gü : گه .
 قی رت - gayröte : قی کردن .
 ون تر - vene t6r , ون اوی - vene
 övey : آب بینی .
 سلفه - selfa : سرفه .
 ششسته - ş(ş)neste : عطسه .
 گاودر - gâvd6r : دهن دره .
 گون - gun : جان .
 گون - gun : تن .
 خویه - xoya : تخم (خایه) .
 اوسب - osb : اسب .
 هر - har : خر .
 سیپه - sipa : کره .
 ایسورلخ سیپه - isorl6x... : کره
 الاغ یکساله .
 قاتر - q'ât6r : قاطر .
 دیم - dim : روی .
 بنغ - b6q : سیبل .
 مو - mü : مو .
 ساچ - sâç : گیس .
 ککول - kökül , برچک - berçik .
 کاکل .
 زلف - zelf , تل - tel : زلف .
 گیری - giri : گردن .
 سینه - sina : سینه .
 گد - gad : شکم .
 نوه - növa : ناف .
 رورا - rurâ : روده .
 جییر - ciyar : جگر .
 دل - del : دل .
 بیره - böyrah , قولبا - q'olbâ : قلوه
 دالاخ - dâlâx : سپرز .
 کم - kam : کمر .
 دوست - dost : دست
 آلینگه - âlinga : بازو .
 درسک - dersay(k) : آرنج .
 بیلک - bilay(k) : مچ .
 مین - min : کف دست .
 انگوشته - öngüştä : انگشت :
 سره انگوشه - sara öngüştä ,
 ... kâlâ : شست .
 درناخ (غ) - d6rnâx(q) : ناخن
 ینگ - yeng : پا .
 بود - bud : ران .
 زوهونا - zuhunâ : زانو .

- گابان - gâbân : گراز .
 وورگ - vorg : گرگ .
 ایی - öyi : خرس .
 رو-رو röv-röv : (فراموش شده)
 تلکی - telki : روباه .
 شیر - sir : شیر .
 پلنگ - palöng : پلنگ .
 پوشما - pešmâ : پشم .
 چورم - çorm : چرم .
 دومله - dümala : دم .
 دومه - düma : دنبه .
 درناغ (خ) - dörnâq(x) : سم
 سل - sel : پهن تر .
 پهن - pehin : پهن خشک .
 پوفلک - püfläk : شاشدان .
 کهن - köhan : کوهان .
 پالون - pâlön : پالان .
 جلو - celöv : افسار .
 مهتر - mehtar : مهتر .
 شوهونا - šuhunâ : چوپان .
 اوهور - ohor : اوخور - oxor :
 آخور .
 پی - pöyö : طویله .
 سیین - siyen : تپاله .
 کورک - kork : مرغ .
 کله بر - kalabör : خروس .
 جوجه - cüca : جوجه .
 کفدر - köfdör : کبوترچاهی .
 باهو - yâhu : کبوتر .
 اسبا - 6sbâ : سگ .
 کتوله - kötüla : توله .
 کت - kete : گربه .
 مورا - morâ : موش .
 دوه - dava : شتر .
 نره دوه - nera-dava : شتر نر .
 مره دوه - möra-dava : شتر ماده .
 کَشک - koşak : دوه بالا - dava
 bâlâ : بچه شتر .
 جوهول نره دوه - cohül neradava :
 شتر نر جوان .
 جوهول مره دو « möra »
 شتر ماده جوان
 دوه پنشت - dava penesté : شتر
 سواری .
 مره ی - mörayö : گاو (ماده) .
 گوگ - güg : گوساله .
 جوهوله مره ی - cohüla ... : گاو
 جوان .
 پاس - päs : گوسفند .
 مره پاس - möra-päs : میش .
 وره - vara : بره .
 تخلی - t6xli : تقلی .
 شیشی - şigay(k) : شیشک .
 بز - bez : بز
 اوولاخ - owlâx : بزغاله .
 توشگه - tüşga : بزغاله یکساله .
 نچیر (نخچیر) - ne çir : آهو .
 هر اوش - herüüş : خرگوش
 دونوز - donuz : خوک .

- یو پرغ - yoproq : برگ .
ول - vel : گل .
سیوت - söyüt : بید .
نور بند - norband : نارون .
چینر - çinor : چنار .
سرو - sarv : سرو .
نیوه - niva : میوه .
مو - mev : مو .
راز - râz : باغ .
نیوه راز - niva-râz : باغ میوه .
سو - sev : سیب .
آرموت - ârmüt : گلابی .
آلو - âlu : آلو .
قسی - q6si : زردالو .
گیلانر - gilânör : آلبالو .
شافدالو - şâfdâlu : شفتالو .
هولی - hûli : هلو .
اوزم - üzem : انگور .
جوز - cavez : گردو .
فندخ - f6nd6x : فندق .
پوسته - püsta : پوسته .
بادوم - bâdom : بادام .
بادام راز - bâdom râz : بادوم موغون -
bâdommuqun : بادامستان .
سنجر - sencer : سنجد .
یمی شان - yemişân : زالزالک .
اوستا - ostâ ، چورده - çaverda :
هسته .
کول - kol : کوله .
- یرش (چ) - yaraş (ç) : کبک .
قل - q'alö : کلاغ .
سرچه - serçä : گنجشک .
سفرچین - s6q6rçin : سار .
چو هنه کرداندا - çuhuna ،
kördândâ : دارکوب .
پیو - p6bbu : هدهد .
قنوت - q'anot : بال .
للك - lelak(y) : پر .
اوه - ova : تخم مرغ .
بیقوش - bayq'uş : جغد .
مرچک - merçak(y) : مگس .
مغ مغ - m6qm6q : پشه .
بیره - bira : کیک .
کنه - (g)kana : کنه .
جه جی - ceci : ساس .
اسبژ - esbej : شپش .
رشک - r6gk : رشک .
سیم - sim : رسن .
چه کوتجه - çakütca : ملخ .
کرم - kerm : کرم .
مور - mor : مار .
قر باغا - q'6rbâqâ : قورباغه .
کس - kasö : لاک پشت .
پسن کل - pesankölö : جعل .
چو - çu : درخت .
چپ - çöp : چوب .
شوخا - şoxâ : شاخه .
یورپوغ - yorpoq ،

- قچله قرا - q'acalaq'6râ : كالك .
 قارپوز - q'ârpuz : هندوانه .
 خييار - xiyâr : خييار .
 كدو - kadu : كدو .
 پخله - paxla : باقلا .
 ماش - mâş : ماش .
 مرجومك - marcümak(y) : عدس .
 نهر - neher : نخود .
 برش (ج) - bereş (ع) : برنج .
 گوندوم - gundom : گندم .
 يو - yav : جو .
 سالخيم - sâlx6m : خوشه .
 يونجا - yoncâ : يونجه .
 چيمن - çim6n : چمن .
 ارون - örün : گرمسير .
 كو، بيلوخ - kü, yeylux : سردسير .
 چوشما - çoşmâ : چشمه .
 كهريز - kahriz : قنات .
 جو - çü : جو .
 كوردو - k6rdo : كرت .
 دم - dem : ديم .
 گل - göl : استخر .
 بيچين - biçin : درو .
 چيره - çire : درو كردن .
 خورمون - xormon : خرمن .
 اوراخ - orâx : داس بزرگ .
 مونگولو - mongolo : داس كوچك .
 گوووهن - govohen : گاواهن .
 جورجور - corcor : خرمن كوب .
 ول - v6l : خرمن كوب سنگي .
 هيش - hiş : خيش .
 يو - yev : يوغ .
 يوه بوند - yeva bund : سرمه .
 serma : چرم يوغ .
 سرسوو - sara s6v : ماله تخته يي .
 شوشولقا - şoşolq'â , şâşâlq'â :
 چهارشاخ .
 گت - get : جفت (درسخم) .
 اورار - orâr : آسياب .
 دوستور - dostor : آسياب دستي .
 رشبر (رنجبر) - raşbar : رعيت .
 زمي - zami : زمين .
 خوك - xok : خاك .
 توز - toz : گرد .
 سنغ - s6q : سنگ .
 كالاسنغ - kâlâ s6q : سنگ بزرگ .
 وديسه سنغ - vediya s6q : سنگ
 كوچك .
 قوم - q'um : ريگ .
 چانقل : çânq'6l ، چونگول - çongol :
 شن .
 كو - kü : كوه .
 توپو - topo : تپه .
 دره - d6ra : دره .
 هر - hör : دشت .
 همبر - hamb6r : هامون ، هموار .
 رو - r6 : راه .
 جده - c6da : جاده .

- او- öv : آب .
- ووشت - včšt : رودخانه .
- وهور- vohor : برف .
- ورون - vorun : باران .
- بولوت - bulut : ابر .
- ور- vör : باد .
- اتش - otaš : آتش .
- اسن - ösön : آهن .
- مس - mes : مس .
- اسمون - osmun : آسمان .
- روژ- ruj : خورشید .
- اشمه - öšma : ماه .
- اشمه شو - öšma-šav : شب مهتاب .
- اولدوز- ulduz : ستاره .
- رو- ru : روز .
- شو- šav : شب .
- سور- sor : سال .
- اوسو- oso : الان .
- امرو- emru : امروز .
- زیر- zir : دیروز .
- پری - pari : پریروز .
- پروری - parvari : پس پریروز .
- اوهرو- ohro : فردا .
- پاش اوهرو- pāš ohro : پس فردا .
- پش دنی - pašdani : پسین فردا .
- اوهروشو- ohrešiv : فرداشب .
- امسور- emsor : امسال .
- پر - pör : پارسال (پار- پارینه) .
- آماراسور- âmârâ sor : سال آینده .
- سوب - süb : صبح .
- نیمرو- nimru : ظهر .
- شونگوم - šungum : عصر .
- شرق : - -
- غرب : - -
- شومال - gumâle : شمال .
- قبيله - q'ibla : جنوب .
- کر- kar : خانه .
- هیت - hayöt : حیاط .
- ایمرت - imöröt : عمارت .
- موغون (مکان ؟) - muqun : جا .
- اوتاخ (غ) - otâq(x) : اطاق .
- بر- bar : در .
- زهري - zöhör : دیوار .
- پنجرو- pöncörö : پنجره .
- شوشه - šüša : شیشه .
- درجه - darca : دریچه .
- طاقچه : طاقچه .
- هنه - hena : سوراخ .
- سکو- sökü : سکو .
- ایستون- istun : ستون .
- در- dör : تیر .
- بونه یری - buneyarey : سقف .
- بون - bun : بام .
- پيله کون - pillakun : پلکان .
- از رون - özörun(d) : هره .
- نردوون - nördövon : نردبان .
- نوودون - novduñ : ناودان .
- هوز- hövüz : حوض .

- لو لوك - lülük(y) : لوله .
 نى - ney : نى .
 هموم - hamum : حمام .
 دول - dül : سطل .
 کالا همبه - kâlâ hembra : كوزه
 بزرگ .
 ودهمبه - vede hembra : كسوزه
 كوچك .
 سور - savara : سبد .
 مژميين - möjmöyin : سيني .
 قليبير - q'albir : غربال .
 شاتارا - şâtârâ : كم .
 ساتل - sâtól : ديگ .
 چرن - çörnó : ديزى .
 = : سه پايه .
 كوره - küra : كوره .
 اوجاخ - ocâx : اجاق .
 تنو - tanü : تنور .
 ايزم - izem : هيزم .
 كمور - kömür : ذغال .
 قور - q'or : جرقه .
 توستى - tüssi : دود .
 دود - düd : دوده .
 الونيچ - ölüne : خاكستر .
 ماشا - mâşâ : انبر .
 چر - çörö : چراغ .
 شام - şâm : شمع .
 الوو - alow : شعله .
 دشى - döşay(k) : د شك .
- لهف - lehef : لحاف .
 بلش - bölös : بالش .
 نمر - namar : نمد .
 پلز - palöz : گلیم .
 گزه - geze : جارو .
 هورده - horde : غذا .
 نهر - nöhöör : ناهار .
 = = : شام .
 نون - nun : نان .
 = = : خمير .
 نمك - namök : نمك .
 اوش - os : آش .
 كژمژ - kejmej : كشمكش .
 مت - mat : دوشاب .
 شرپ - şaröp : شراب .
 شت - şet : شير .
 خامو - xâmo : خامه .
 كر - körö : كره .
 روغان - roqân : روغن .
 پنير - penir : پنير .
 مست - möst : ماست .
 دو - dü : دوغ .
 قوروت - qurut : ك شك .
 تم - tam : طعم .
 دشد - daşde : درد .
 برمسده - bermesde : كريبه .
 زارسد - zâresde : زارى .
 عزو - azöw : عزا .
 افت - aföt : آفت .
 يارا - yârâ : زخم .

- پوندامسده - pundâm6sda : ورم .
 سردهیه - saradaya : سردرد .
 گدهدهیه - gada daya : دردشکم .
 چیچک - çičak : آبله .
 درمون - dörmun : درمان .
 دو - davö : دوا .
 الت - ölat : رخت .
 شیی - şeyi : پیراهن .
 شلور - şalvör : شلوار .
 جوراب - corâb : جوراب .
 کل - kö'ö : کلاه .
 چست - ç6st : کفش .
 گیوه - giva : گیوه .
 یوخو - yoxo : یخه .
 = = = جیب .
 دوستو - dosto : آلینگه - âlinga :
 آستین .
 کشه - kaşa : دامن .
 اوسدور - osdor : آستر .
 پونبا - punbâ : پنبه .
 پرچ - pörçö : پارچه .
 هل - halö : کرباس .
 دورزان - dorzân : سوزن .
 تیل - til : نخ .
 ترسیجیم - ter, sicim : ریسمان .
 تنف - tönöf : طناب .
 بولولقی - bololqey : تار .
 آلقاج - âlq'âc : بود .
 نجر - nöccör : نجار .
 کرکی - körki : تیشه .
 میشار - misâr : اره بزرگ .
 بئچی - b6qei : اره کوچک .
 مقاب - maq'q'âb : مته .
 مخ - m6x : میخ .
 توخده - toxda : تخت .
 بت - böltö : تبر .
 مله - möla : ماله .
 بور - bor : بیل .
 لهم - lehm : گل .
 سوووخ - suvox : کاه گل .
 خوم کرپیچ - xumökarpic : خشت
 خام .
 پوتا کرپیچ - potâ karpic : آجر پخته .
 گۆ - gaj : گچ .
 اھک - öhök : آھک .
 خوی - xuqe, xuyö : خدا .
 دو - davö : دعا .
 نیفرین - nifrin : نفرین .
 نماز - namöz : نماز .
 روژا - rujâ : روزه .
 دوست - düst : دوست .
 دشمون - desmun : دشمن .
 بد - bad : فحش .
 هونگیری - hungiri : دعوا .
 قوناخ (غ) : q'unâx(q) : مهمان .
 شیکرچی - şikö:çi : شکارچی .
 چندک - candak : لاشه .

- گور- güür : قبر .
تی تی - titi : تیغ (خار)
زنجیر- zöncir : زنجیر .
هییه - hiya : پارو .
سس - sas : آواز .
هاوار- hâvâr : فریاد .
فرمون - formun : فرمان .
هویه - hüya : بازی .
چودور- çodor : چادر .
سو- söv : سایه .
همسله hömsöla : همسایه .
رونک - runk : رنگ .
گیند : gind : بو .
پول - pül : پول .
هزی ، چورا مراندا - hözi (y) ،
hõrâ mörândâ : گدا .
الچی - ölei : پیمانہ .
گز- gaz : ذرع .
مشت - meşî(d) : مشت .
بر- bõr : بار .
تکون - tekun : دکان .
نونچی - nunçi : نانوا .
قسب - q'asöb : قصاب .
خوت - xut : خط .
نوغت - nuqat : نقطه .
دندوک - dendük : تک (نوک) .
بن : ben : بیخ .
هود - hod : حد .
- نیم - nim : نصف .
جفت- ceft : جفت .
ای برنده - iberanda : یکھو (یک دفعه) .
چک - çök : خوب .
پوچ - püç : بد .
روست - röst : راست .
دری - deri : دروغ .
شته - şeta : کچ .
اشخ - 6ş6x : روشن .
تروک - törük : تارک .
پک - pök : پاک .
چورک - çurk : چرک .
نجس - nöçös : نجس .
قشنگ - q'cşang : قشنگ .
بدگیل - badgil : زشت .
نر- ner : نر .
مر- mör : ماده .
پیر- pir : پیر .
جون - cavön : جوان .
گوژدن - güjdan : چاق .
اوروغ - oruq : لاغر .
ود- vede : کوچک .
کالا - kâlâ : بزرگ .
سوک - sevek : سبک .
گرون - gerun : سنگین .
تور- tor : تر .
هشک - heşk : خشک .
تیژ- tij : تیز .

- ساخت - sâxt : سخت .
 سست - sest : شل .
 نورم - norm : نرم .
 اونداخون - undâxun : خسته .
 ناخوش - nâxcê : بیمار .
 تومبول - tumbul : تنبل .
 یکه - yaka : تنها .
 برور - baravör : آبتن (بارور) .
 استرون - estervan : نازا .
 خراب - xaröb : خراب .
 ایت - aböt : آباد .
 به - Föhö : گران بها .
 اوجوز - ucüz : ارزان .
 مفده - mefda : مفت .
 زده - zeda : بیشتر .
 پر - pör : پر .
 سری (پراری - sarey) parari :
 پرپه - parpe : سر بالا .
 قارشو - q'ârşu : جلو (پیش) .
 پش - paş : عقب .
 اسبی - esbi : سفید .
 سوی - süyö - سیاه .
 زورت - zort : زرد .
 یشل - yüşöl : سبز .
 اوبی - obi : آبی .
 کوی - kövi : کبود .
 قرمزی - q'ormözi : سرخ .
 بنوشه - banövşa : بنفش .
 کورد - kürd : کند .
 درز - döröz : دراز .
 گوده - güda : کوتاه .
 تونگ - tüng : تنگ .
 فهل - fahal : پهن .
 دور - dür : دور .
 پورون - porun : نزدیک .
 رو - rav : زود .
 ین - yen : کم .
 پید - peydö : پیدا .
 هون - hun : خواب .
 بهشته - behesta : بیدار .
 توخ - tux : سیر .
 تشیر - töşir : تشنه .
 خوش - xoş : خوش .
 خوم - xum : خام .
 پوتا - potâ : پخته .
 کهنه - kahna : کهنه .
 برت - baröt : بیات .
 سور - sür : شور .
 شیرین - şirin : شیرین .
 روغانن - roqânön : چرب .
 تل - tel : تلخ .
 تند - tend : تند .
 ترش - tırş : ترش .
 سورت - sort : سرد .
 گورم - gorm : گرم .
 سرین - sarin : خنک .
 ایلیخ - ilöx : ولرم .

has(t)-so,de-vist-vist : هشتصد
 : nov-so,gele-pij -vist,de vist
 pij-vist - نهصد
 hazö : هزار
 de-hazö : دوهزار
 do-hazö : ده هزار
 so-hazö : صد هزار
 hazö-hazö : هزارهزار (يك ميليون)
 ☆☆☆
 آرتا، آرتدا - ârtâ,ârtâ : آنجا .
 antâ : 6ntâ : اینجا .
 پرپه - parpe : بالا
 پرده - parare : پایین .
 زیر - yare : زیر .
 پش - peš : رو .
 مهله - mahla : بیرون .
 ایچری - ičari : درون .
 مین - min : میان .
 کنر - hanör : کنار .
 ان - en,în . (بایاء مجهول) .
 ا - a : آن (او) .
 کرمین - keremin : کدام .
 پشت - pešt : پشت .
 پش - paš : پس .
 کی - ki : کی (که) .
 چه - če : چه .
 قیی - q'eyi? : چرا ؟
 چون - čün : برای .
 کوا - kâvâ : کوا .

este-i,here-vist-i : شصت و يك
 geste-de,here-vist-de : شصت و دو
 hafdö,here-vist-do : هفتاد
 hafdö-re-i,here vist-doho-i : هفتاد و يك
 hofdö-re-de,here vist - doho : هفتاد و دو
 de : هفتاد و دو
 hasdö, čö-vist : هشتاد
 hašdö-re-i,čövist-i : هشتاد و يك
 hašdö-re-here, čö vist-here : هشتاد و سه
 nâvor,čö-vist-do : نود
 nâvo-re-i , čö-vist doho-i : نود و يك
 nâvo-re -hoft,čövist do-hoft : نود و هفت
 so,pij -vist : صد
 se-vo-i,pij vist-i : صد و يك
 so-ve-do,pij-yist-do : صد و دو
 so-ve-doho-i,pij vist-doho-i : صد و يازده
 de-so,dovist : دوست
 deso-i,do-vist-i : دوست و يك
 here-so,do-ho-pij-vist : سیصد
 čö-so,vist-vist : چهارصد
 pij-so,viste-pij-vist : پانصد
 sos - so,si - vist,viste -do vist : ششصد
 hof(t)-so,sive-pij-vist : هفتصد

- کنتا - k6ntâ : کجا .
چوت به - èüt-be ، چوت دهوه -
èütdahva : چند بار .
ایه - aya : اگر .
انی - ani : دیگر .
ری - ri : از .
من ری - manri : ازمن .
تهیری - teyiri : از تو .
اویری - aviri : از او .
سبز - siz : بی .
هون - hun : با .
نا - nâ : نه .
چی نی ، نییه - èini,niya : نیست .
کرنده ، کنده - karenda,kanda :
درخانه .
- ☆☆☆
- کورده - korde : کردن .
کن ، که - kön-ka : بکن .
کورجا - korcâ : کرد .
اته - öte : گفتن .
اسه - ösa : بگو .
اتجه - ötca : گفت .
نوریر - norayare : صدا کردن .
نوریه - noraya : صدا کن .
نوریرجه - norayarca : صدا کرد .
وینده - vinde : دیدن .
وین - vin : بین .
وینجه - vinca : دید .
اوشیره - öşire : شنیدن .
اوشناو - öşnâv : بشنو .
- اوشیرجه - oşirca : شنید .
گیت کورده - gitkorde : بوئیدن .
گیت که - git ka : بیو .
گیت کورجا - git korcâ : بوئید .
هورده - horde : خوردن .
هن - han : بخور .
هورجا - horcâ : خورد .
ینجیره - vencire : آشامیدن .
ینج - yenc : بیاشام .
ینجیرجه - yencirca : آشامید .
گوسته - göveste : جویدن .
یو - yöv : بجو .
یووسجه - yövusca : جوید .
برنری - b6rn6narey : بلمیدن .
بررجه ار - b6r6rca-are : بلمید .
اسبیره - esbire : مکیدن .
اسبیر - esbir : بمک .
اسبیرجه - esbirca : مکید .
سرسته - s6r6ste : خندیدن .
سر - s6r : بخند .
سرسدا - s6rsdâ : خندید .
برمسده - beramesde : گریستن .
برم - beram : بگری .
برمسده - bermesda : گریست .
هونده - hunde : خواندن .
هون - hun : بخوان .
هونجا - huncâ : خواند .
زونوسده - zonusde : دانستن .
زون - zun : دان .

- ووردورده - vordorde : ایستادن .
 ونده - venda : بایست .
 وردوروا - vordordâ : ایستاد .
 شر - şere : رفتن .
 شه - şe : رو .
 شره - şera : رفت .
 آماره - âmâre : آمدن .
 پیری - biri : بیا .
 آمارا - âmârâ : آمد
 نشده - neşde : نشستن .
 نشی - neşi : بنشین .
 نشده - neşda : نشست .
 نشده دره - neşdedöre : نشانیدن .
 دینشده - daneşde : بنشان .
 درجه نشده - dörca neşde : نشانند .
 ورته - verete : دویدن .
 وریش - veriş : بدو .
 ورته - vereta : دوید .
 آربری - arebîri : تاختن .
 برنناره - bîrnînare : تاز .
 بریرحه اره - bîrîrca are : تاخت
 چور آماره - çorâmâre : گشتن
 چور پیری - çor biri : گرد .
 چور آمارا - çor âmârâ : گشت
 (گردید) .
 نره - nöre : گذاشتن (نهادن) .
 نه - na : بگذار .
 نرجه - nörca : گذاشت .
 پوهوته - pohote : برداشتن .
 بهین - peyen : بردار .
 پوعوتجا - pe-ot-câ : برداشت .
- زونوسجا - zunuscâ : دانست .
 اوموته - ümüte : آموختن .
 اوموژ - ümüj : آموز .
 اوموتجا - ümütçâ : آموخت .
 هشده - hösde : خواستن .
 هز - höz : خواه .
 هجه - hösca : خواست .
 بر - bere : بودن .
 به - be : باش .
 بره - bera = بود
 مورده - morde : مردن .
 مر - mar : میر .
 موردا - mordâ : مرد .
 کشده - keşde : کشتن .
 کش - keş : کش
 کشجه - keşca : کشت
 خوشی کورده - (yâşa miş korde)
 زیستن - xoşi korde
 - - - -
 زیریا شامیش - bera yâşâmiş :
 زیست .
 زونده - zunde : زاییدن .
 زون - zun : زای .
 زونجا - zuncâ : زائید .
 ههته - hete : خوابیدن .
 هس - hes : بخواب .
 ههته - heta : خوابید .
 به ایشده - be,şte(d) : برخاستن .
 به اوپا - be upâ : برخیز .
 به ایشده - beışda : برخاست .

- گوتہ - gote : گرفتن .
کن - gen : بگیر .
گوتجہ - gotca : گرفت .
آسدرہ - âsdare : ستاندن .
آدا - âdâ : بستان .
آدارجا - âdârcâ : ستاندن .
درہ - döre : دادن .
دہ - da : بدہ .
درجہ - dörca : داد .
بردہ - borde : بردن .
بن، بشہ - ban,baše : بر .
بورجا - borcâ : برد .
بسده - bôsde : بستن .
بیند - bind : بند .
بسجا - bôscâ : بست .
اکوردہ - ökorde : باز کردن .
اکہ - öka : باز کن .
اکورجا - ökorcâ : باز کرد .
درہ - döre : دریدن .
درنن - dörnön : بدر .
دریرجا - dörirca : درید .
لورزسدہ - lorzôsde : لرزیدن .
لورزن - lorzôn : بلرز .
لورزسدا - lorzôsda : لرزید .
واشونده - vâšunde : تکاندن .
واشون - vâšun : بتکان .
واشونجا - vâšuncâ : تکاند .
پرتہ کوردہ - pörte korde : انداختن .
پرتہ کہ - pörte ka (ka-pörte) : پرتہ کہ
انداز .
- کورجہ پرت - korca-pörtö : انداخت .
وورتدرہ - vortdöre : رها کردن .
وورتدہ - vortda : رها کن .
وورتدرجہ - vortdörca : رها کرد .
گنسدہ - genesde : افتادن .
کن - gen = افت .
گنسدہ - genesda = افتاد .
ادرہ - ödöre : کندن .
ادہ - öda : کن .
ادرجہ - ödörca : کند .
قم کورد - q'am korde : ساختن .
قم کہ - gamka = ساز .
قم کورچا - gamkorcâ : ساخت .
اوردہ - orde : آوردن .
بہ بہ - beya(r) : آر .
اورجا - orcâ : آورد .
رتہ - rôte : ریختن .
ری - ri : ریز .
رتجا - rôtca : ریخت .
واشونده - vâšunde : پاشیدن .
واشون - vašun : پاش .
واشونجا - vašuncâ : پاشید .
یرہ - yare : زدن .
ین - yan : زن .
یرجہ - yarca : زد .
لکریرہ - laker yare : لگد زدن .
لکریہ - laker ya (n) : لگد زن .
لکریرجہ - laker yarca : لگدزد .
یرہ برہ - yare bere : جنگیدن (زد
و خورد) .

- به یرہ - be yara : بچنگ .
 برہ یرہ - bera yara : جنگیدہ .
 سسدہ - s6sde : شکستن .
 سسدہ - s6nd : بشکن .
 سسدہ - s6sda : شکست (۱) .
 دن تورہ - dan tore : خاراندن .
 دن تورہ - dantore(?) : بخاران .
 درجہ تورہ - d6rca tore : خاراند .
 تورہ - tore : خاریدن .
 تورنن - torn6n : بخار .
 توریرجہ - torirca : خارید .
 ویدرہ - vid6re : فشردن .
 ویدہ - vida : بفشار .
 ویدرجہ - vid6rca : فشارد .
 تشدہ - t6gde : تراشیدن .
 تش - t6s : تراش .
 توشجہ - t6gca : تراشید .
 برہ - b6re : بریدن .
 برنن - b6rn6n : بر .
 بریرجہ - b6rirca : برید .
 امشدہ - 6m6sde : بافتن .
 امش - 6m6s : باف .
 امشجہ - 6m6sca : بافت .
 هل کوردہ - hal korde : له کردن .
 هل کہ - hal ka : له کن .
 هل کورجہ - hal korca : له کرد .
 دام بری - damberi : بریان کردن .
 بریان کن .
-
- ۱ - سسجا ، s6sca = شکانید .
- درجہ بری d6rca beri : بریان کرد .
 پوتہ - pote : پختن .
 پی - pay : پز .
 پوتجا - potcâ : پخت .
 شورہ - s6ire : شستن .
 شور - s6ir : شوی .
 شوریرجہ - s6irirca : شست .
 نشونہ - n6sune (f6sde) : کاشتن .
 نشون - n6sun : بکار .
 نشونجا - n6sunca : کاشت .
 شوم یرہ - sumyare : شخم زدن .
 شوم یہ - sum ya(n) : شخم بزنی .
 شوم یرجہ - sum yarca : شخم زد .
 چیرہ - 6ire : چیدن .
 چیرنن - 6irn6n : چین .
 چیریرجہ - 6irirca : چید .
 چردہ - 6arde : چریدن .
 چر - 6ar : بچر .
 چرجہ - 6arca : چرید .
 چردرہ - 6ara d6re : چرانندن .
 دن چر - dan(da) 6ara : بچران .
 درجہ چر - d6rca 6ara : چرانند .
 ہہ کوردہ - ha korde : رانندن .
 ہہ کہ - haka : بران .
 ہہ کورجا - ha korcâ : راند .
 اوویتہ - 6uvite : آویختن .
 اووژ - 6uv6j : آویز .
 اووتجہ - 6uv6tca : آویخت .

گیر کورده - gir korde : غلطانیدن .

گیر که - gir ka : بغلطان .

گیر کورجه - gir korcâ : غلطانیدن .

نوسته - naveste : جستن .

نو - nav : بچو .

نوسجه - navesca : جست .

وینده - vinde : پیدا کردن .

وین - vin : پیدا کن .

وینجه - vinca : پیدا کرد .

کوسده - küsde : کوبیدن .

کوژ - küj : کوب .

کوسجه - küsca : کوبید .

سوته - süte : سوزانیدن .

سوزنن - süznön : بسوزان .

سوجه - sücca : سوزانید .

وشده - vašde : سوختن .

وش - vaš : سوز .

وشده - vada : سوخت .

اوشمرد - ošmorde : شمردن .

اوشمور - ošmor : شمر .

اشمرجه - ošmorca : شمرد

☆☆☆

هسده - hesda : هست . ☆

گرگ - garak(y,h) : باید .

شیت - šit : دیوانه .

هنه - hena : سوراخ .

☆ واژه‌هایی که در کتاب گویشهای

وفس و آشتیان و فرش» نیامده در اینجا

بی رعایت ترتیبی افزوده شده .

پر بر - pör bere : پر شدن .

به پر - be pör : پر شو .

بره پر - bera pör : پر شد .

پر کردن - pör korde :

پر که - pör ka : پر کن .

پر کورجا - pörkorcâ : پر کرد .

گرد کورده - gerd korde : جمع

کردن .

گرد که - gerd ka : جمع کن .

گرد کورجا - gerd korcâ : جمع

کرد .

هوروته - horote : فروختن .

هرش - heras : بفروش .

هوروجه - horocca : فروخت .

باخشیره - bâxšire : بخشیدن .

باخش - bâxš : ببخش .

باخشیرچه - bâxširca : بخشید .

دزدیره - dezdire : دزدیدن .

دزدن - dezden : بدزد .

دزدیرچه - dezdirca : دزدید

کره - kóre : کشیدن .

کرنن - kórñn : بکش .

کریرچه - kórirca : کشید .

پوشده - püsde : پوشیدن . (روی

چیزی) .

پوش - püş : پوش .

پوشجه - püşca : پوشید

پکورده - pökorde : پوشیدن (لباس

و کفش)

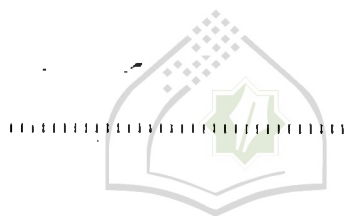
پکه - pöka : پوش .

پکورجه - pökorca : پوشید .

- بوینه - büyana : هویج .
 ترش - t6rş : ترش .
 تورا - torâ : سبزی (تره)
 تومارا - tumârâ : توبره .
 همبل - hömböl : تیروسط سقف .
 چاوو - çâvu : کارد .
 چوهره - çohra : چرخ نخ ریسی .
 نه نی - nani : چطور .
 خارمان - xârmân : خرمن .
 دورزی - dorzi : خیاط .
 چست چی - çstëi : کفشدوز .
 دوریش - davriş : درویش .
 دره - dara : دره .
 دریو - daryö : دریا .
 کر - kör : کار .
 دوش - düş : شانه (دوش) .
 دیر - der, dîr : دیر .
 دو - dev : دیو .
 هویه - huya : رقص .
 کک - kök : ریشه .
 زهی - zöhi : زائو .
 زامونا - zâmunâ : زمانه .
 موز - müz : زنبور .
 درین - darin : ژرف .
 لوش - lavöş : لواش .
 نونایی - nunâ pay : نان بند .
 کوله - kevla : سوراخ تنور .
 نوشد - neveşde : نوشتن .
 نوش - neveş : نویس .
 روست - rüst : راست .
 چپ - çap : چپ .
 بلشمه - bölöşma : بالش .
 بوز - buz : یخ .
 ماست - mâst : ماست .
 اوینه - öveyna : آیینه .
 اسدا - ösdâ : استخوان .
 اسر - öşör : اشک .
 اومود - umud : امید .
 نار - nâr : انار .
 پوردو - pordo : توفال (چوبهای کوچک سقف) .
 کپنک - kapanak : پروانه .
 لوت - lüt : لخت .
 پرن - pören : بلدرچین .
 وروش = voruş : بلغور .
 موج کورده - moş(ë)korde : بوسیدن .
 بهر - avasor, böhör : بهار .
 توستون - tövöstun : تابستان .
 پرز - pöiöz : پائیز .
 زمستون - zömöstun : زمستان .
 مو - mö : ماه (شهر) .
 قرینه مو - q'örb6na mö : ماه قربان .
 موهونا - muhunâ : بهانه .
 کوغات - koq'ât : کاغذ .
 بز - bezör : بیزار .
 کله - gala : کله .
 هر - hör : مرتع .
 پاینو - pâyno : پنهان .
 سوغان - soqân : پیاز .

- داز- dâz : طاس (سریمنو) .
 در- d6r6 : پشگل .
 لر- l6r : آدم سست .
 اوسون - osun : آسان .
 پوهریز- pohriz : بستان .
 چی - çî : شیئی (چیز) .
 دونا - durâ : دانه (عدد) .
 تووری - Tovri : تهریز .
 جول - Cülö : جلفا .
 خوك انداز- xokandâz : خاك انداز .
 ویر- vir : یاد (حافظه و ذهن) .
 هوش - hüs : هوش .
 کرخونا - körxunâ : کارخانه
 منه ، من - mana,man : من (وزن)
 باراما کرمی - bâramâkumey :
 کرم ابریشم .
 دی - di : ده (قریه) .
 شد - şöd : شاد .
 شیرد - şöyrd : شاگرد .
 شل - şöl : شال .
 شونا - şunâ : شانہ .
 گلل - gelül : گلواله .
 قورباغا - qurbâqâ : قورباغه .
 کبب - kaböb : کباب .
 کندو - kondü : کندو .
 ویدک - vidîy (k) : خرد (کوچک)
 اهر- âharö : گرسنه .
 اونگل - ongel : گره .
- نوشجه - nevçsca : نوشت .
 دندک - denday (k) : منقار .
 دودوک - düdük : نی .
 زرنا - z6rnâ : سورنا .
 چکی - çeki : نیکی .
 چک - çök : خوب - نیک .
 قرت - q'art : وام .
 یرہ - yare : وزیدن .
 جور- çür : جور .
 یل - öy : یال .
 به ایسده - beisda : یخ بستن .
 اوبه ایسده - övbeisda : آب یخ بسته .
 پیرون - pövrün : الک .
 چل - çöl : چاه .
 بور- ber : خاکستری .
 ووهین - vevayan : بیوه زن .
 پیرهین - pîrayan : پیرزن .
 دوغ - doq : داغ .
 دوغ کورده- doq korde : داغ کردن
 دورز- dorz : بسته (پونجه وغیره) .
 بوند - bund : بند .
 زور- zür : زور .
 خوش - xoş : زنده .
 دون - dun : چاق .
 کار- kâr : کر (ناشنوا)
 کور- kür : کور (نابینا) .
 لال - lâl : لال .
 تولنبر- tulönbör : تون .

- بببب - bibak : مردمك .
 مارا - mârâ : منجوق .
 مودا - morâ : موش .
 وردنه - vardana : نورد .
 كنده - kenda : كنده خمير .
 كنو - genöv : كناه .
 بل - pö'ö : بلو .
 كوته - kota : كته .
 كيند - gind : بوى .

مركز تحقيقات كامپوتور علوم اسلامى

چند نکته دستوری درباره کوش هرزندی

مفرد و جمع

در کوش هرزندی برای جمع دو نشانه هست یکی «oy» و دیگری «un» که با واژه مفرد افزوده میشود.

واژه مفرد اگر به حرف بی صدا ختم شده باشد تنها نشانه جمع با آخر آن افزوده میشود. مانند:

جمع

مفرد

mertoy = مردها

mert = مرد

yanoy = زنها

yan = زن

osboy = اسبها

osb = اسب

höltöloy = کودکان

höltöl = کودک

و اگر واژه به حرف با صدا مختوم باشد در میان نشانه جمع و واژه

يك «y» افزوده میشود همچون:

ëüyoy = درختها

ëü = درخت

kölöyoy = کلاهها

kölö = کلاه

šeyiyoy = پیراهنها

šeyi = پیراهن

نشانه جمع «un» بسیار کم بکار میرود:

مانند:

küyun = کوهها

kü = کوه

diyun = دیهها

di = دیه

حالات اسم

حالت فاعلی (nom.) : مرد گفت = mert ütca (öcca)

حالت مفعولی (acc.) مرد را دیدم = merde vinma

حالت ندائی (voc) : ای مرد = ây, ey mert

مفعول معه (ins.) : با مرد میرفتم = merdehun şende berin

مفعول فیه (loc.) : در خانه مرد نشسته بودم ، در شهر است =

merde karcında nešta berin, şahrenda

مفعول له (dat.) : بمرد گفتم = merde ö:ma

مفعول عنه (abl) : از مرد گرفتم = merderi âsdârmâ

حالات اضافی

در این گویش همواره «مضاف الیه» پیش از «مضاف» آورده میشود و آنرا دو نشانه است یکی «م» (کسره) که با آخر مضاف الیه (اگر حرف آخر آن متحرک نباشد) افزوده میشود و دیگری «ی» که با آخر مضاف مختوم بحرف با صدا می افزاینده و اگر آخر آن حرف بی صدا باشد در آن صورت «ey» می آورند .

<p>mard-e sarey = سر مرد</p> <p>osb-e yaharey = زین اسب</p>	}	<p>مثال قسمت اول از تغییرات نشانه مضاف الیه</p>
<p>bârâmâ keremey = کرم ابریشم</p> <p>ali dastey = دست علی</p>	}	<p>مثال قسمت دوم از تغییرات نشانه مضاف الیه</p>

☆ هنگامیکه با خرواژه مرد «mert» کسره افزوده شود صدای «t» تبدیل به «d» میشود و این تغییرات بدقت ثبت شده است.

merde kölö-y = کلاه مرد	} مثال قسم اول از تغییرات نشانه مضاف
yane küza-y = کوزه زن	
kar barv-ey = درخانه	} مثال قسم دوم از تغییرات نشانه مضاف
höltöle çöst-ey = کفش بچه	

گاهی نیز استثناها آخر مضاف تغییر نمیکنند: کاسه مس = mese tos

اضافه ملکی

در اضافه ملکی که با ضمیرهای منفصل ملکی صرف میشود (برخلاف فارسی) ضمیرها پیش از اسم آورده میشود و آخر مضاف نیز (بر حسب مفرد و جمع و متکلم و مخاطب و غائب بودن) تغییر پیدا میکند:

asman osb6m = اسب من

este osber = اسب تو

avi osbey = اسب او

âmâ osmun = اسب ما

şema oslun = اسب شما

âvun oscun = اسب ایشان ☆

صفت

در گویش هر زندی صفت بی هیچ نشانه بی پیش از موصوف قرار میگیرد و در افراد و جمع مطابقت نمیکند.

☆ در این صرف در حروف واژه «osb» (اسب) تغییراتی دیده میشود که بدقت ثبت شده است

همچون :

صفت و موصوف مفرد صفت و موصوف جمع
 مرد خوب = öök mert ، مردهای خوب = öök mertoy
 زن خوب = öök yan ، زنهای خوب = cök yanoy
 بچه خوب = öök höltöl ، بچه‌های خوب = öök höltöloy

درجه های صفت

برای پدید آوردن صفت تفضیلی معمولاً نشانه «راخ» râx را (که در زبان تبریزیان نیز نشانه صفت تفضیلی است) به آخر صفت ساده می‌افزایند .
مانند :

صفت ساده	صفت تفضیلی
خوب = öök	خوبتر = öök râx
بد = püç	بدتر = püç râx

مثلاً جمله : « کتاب تو از کتاب من بهتر است » را اینطور میگویند :

« $\text{este keteber çıman keteberim-ri öökrâxâ}$ »

در این گویش (همچنان که در زبان تبریزیان) برای پدید آوردن صفت عالی نشانه بی نیست و برای بیان آن از همان صفت تفضیلی استفاده میکنند . و گاهی نیز برای رسانیدن این معنی از واژه « kök »* که بمعنی خوب ولی از « öök » قویتر است استفاده میکنند . مثلاً جمله «لباس من بهترین لباس است» را اینگونه میگویند :

« $\text{çaman ölatoyem ölaton kökrâxâ}$ »

برای تشدید صفت واژه خیلی « xeli » را بر سر آن می‌آورند :

خیلی بد = xelipüç خیلی خوب = xeliçök

* این واژه در تبریز بصورت « kök » و در تهران بصورت کوك « kuk » بهمان معنی خوب و خوش بکار میرود چنانکه در تبریز اصطلاح «کیفی کوك دی» و در تهران «کیفش کوك است» بسیار بکار می‌برد ولی این واژه را نباید با واژه « kök » بمعنی ریشه و فر به (در زبان تبریزیان) و «کوك» بمعنی کوك زدن پارچه و خشمگین شدن و کوك کردن ساعت یا ساز اشتباه کرد .

شمارش

چنانکه در بخش واژه‌ها آمده، شمارش در گویش هرزندی بر دو گونه است: «دهگانی» و «بیستگانی». پیداست که طرز شمارش دوم ریشه بسیار کهن و باستانی دارد و یادگار زمانست که ماخذ شمارش مجموعاً انگشتان دست و پا بوده و شماره‌ها رایست تا بیست تا بالا میرفته‌اند. چون اعداد اصلی در جزو واژه‌ها آمده اینک در اینجا تنها طرز بکار بردن اعداد ترتیبی و کسری را می‌آوریم:

اعداد ترتیبی

برای پدید آوردن اعداد ترتیبی با آخر اعداد اصلی آنچه‌انکه در زبان تبریزبان معمول است، واژه «امجی» = emci می‌افزایند. لیکن صدای اولین حرف آن چنانکه در زیر دیده میشود متغیر است، و این تغییر نیز بسته به حرکت حرف ما قبل می‌باشد، با استثنای هفتم و دهم و صدم.

hašdemci = هشتم	ivemci = یکم
novomci = نهم	devemci = دوم
doyemci = دهم	heremci = سوم
vistemci = بیستم	ëörömcı = چهارم
soyemci = صدم	pincemci = پنجم
hozömcı = هزارم	šosomci = ششم
	hoftömcı = هفتم

اعداد کسری

در اعداد کسری آنچه‌انکه در زبان فارسی پیشین معمول بوده (سه‌یک، چهاریک، ده‌یک) نخست عدد اصلی و سپس باره آنرا می‌گویند.

$$\text{haş dinda-i} = \frac{1}{8}$$

$$\text{novinda-i} = \frac{1}{9}$$

$$\text{doyinda-i} = \frac{1}{10}$$

$$\text{Vistanda-i} = \frac{1}{11}$$

$$\text{sondâ-i} = \frac{1}{100} \quad (\text{يك درصد})$$
$$\text{soyindâ-i} = \frac{1}{1000}$$

$$\text{deviri-i} = \frac{1}{2}$$

$$(\text{يك درسه}) \left\{ \begin{array}{l} \text{herenda-i} = \frac{1}{3} \\ \text{hereyri-i} = \frac{1}{3} \end{array} \right.$$

$$\text{çörinda-i} = \frac{1}{4}$$

$$\text{pencinda-i} = \frac{1}{5}$$

$$\text{şoginda-i} = \frac{1}{6}$$

$$\text{hafdinda-i} = \frac{1}{7}$$

مرکز تحقیقات زبان و ادبیات فارسی

صرف چند فعل

با زمانهای مختلف

آمدن = *âmâre*

۱- ماضی مطلق :

من آمدم = *man âmâren* ما آمدیم = *âmâ âmârum*
تو آمدی = *te âmâri* شما آمدید = *sema âmârur*
او آمد = *a âmârâ* ایشان آمدند = *âvoy âmârut*

۲- ماضی استمراری :

من می آمدم = *man âmânde berin*
تو می آمدی = *te âmânde beri*
او می آمد = *a âmânde bera*

ما می آمدیم = *âmâ âmânde berum*

شما می آمدید = *sema âmândâ berur*

ایشان می آمدند = *âvoy âmânda berut*

۳- ماضی بعید :

من آمده بودم = *man âmâî â berin*

تو آمده بودی = *te âmâî â beri*

او آمده بود = *a âmâî â bera*

ما آمده بودیم = *âmâ âmâî â berum*

شما آمده بودید = *sema âmâî â berur*

ایشان آمده بودند = *âvoy âmârâ berut*

۸- ماضی نقلی :

âmârum = آمده ایم

âmârur = آمده اید

âmârut = آمده اند

âmârin = آمده ام

âmâri = آمده ای

âmârâ = آمده است

۵- مضارع اخباری :

man âmânden = من می آیم
te âmânde = تومی آیی
a âmânda = اومی آید
âmâ âmândom = ما میاییم
šema âmândor = شما میآید
âvoy âmândot = ایشان می آید

۶- مضارع التزامی :

boyen = آیم
boyî = آیی
boyey = آید
boyom = آیم
boyor = آید
boyot = آیند

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

man navesnen boyen = من میخواهم بیایم
te navesne boye = تومینخواهی بیایی
a navesna boyey = اومینخواهد بیاید
âmâ navesnom boyom = ما میخواهیم بیاییم
šema navesnor boyor = شما میخواهید بیایید
âvoy navesnot boyot = ایشان میخواهند بیایند

۸- مستقبل :

man âmârânin = من خواهم آمد
te âmârâni = تو خواهی آمد
a âmârâniya = او خواهد آمد
âmâ âmârânum = ما خواهیم آمد
šema âmârânur = شما خواهید آمد
âvoy âmârânut = ایشان خواهند آمد

۹- امر :

biri = بیا

۱۰- نهی :

mabiri = میا

رفتن = ere

۱- ماضی مطلق :

man §erin = من رفتم	â mâ §erum = ما رفتیم
te §eri = تورفتی	§ema §erur = شما رفتید
a §era = اورفت	â voy §erut = ایشان رفتند

۲- ماضی استمراری :

man §ende berin = من میرفتم	â mâ §ende berum = ما میرفتیم
te §ende beri = تو میرفتی	§ema §ende berur = شما میرفتید
a §enda bera = او میرفت	â voy §enda berut = ایشان میرفتند

۳- ماضی بعید :

man §era berin = من رفته بودم	â mâ §era bernm = ما رفته بودید
te §era beri = تورفته بودی	§ema §era berur = شما رفته بودید
a §era bera = او رفته بود	â mâ §era berut = ایشان رفته بودند

۴- ماضی نقلی :

§erin = رفته ام	§erum = رفته ایم
§eri = رفته ای	§erur = رفته اید
§era = رفته است	§erut = رفته اند

۵- مضارع اخباری :

man §enden = من میروم	â mâ §endom = ما میرویم
te §ende = تو میروی	§ema §endor = شما میزاید
a §enda = او می رود	â voy §endot = ایشان میروند

۶- مضارع التزامی :

§unen = روم	§unom = رویم
-------------	--------------

şunor = روید şuni = روی
şunot = روند şuney = رود

۷- هضارع التزامی با فعل خواستن

man navesne şunen = من میخواهم بروم
te navesne şuni = تو میخواهی بروی
a navesna şuney = او میخواهد برود
âmâ navesnom şunom = ما میخواهیم برویم
şema navesnor şunor = شما میخواهید بروید
âvoy navesnot şunot = ایشان میخواهند بروند

۸- مستقبل :

man şeranin = من خواهم رفت
te şerani = تو خواهی رفت
a şeranya = او خواهد رفت
âmâ şeranum = ما خواهیم رفت
şema şeranur = شما خواهید رفت
âvoy şeranut = ایشان خواهد رفت

۹- امر :

şe = برو

۱۰- نهی :

maşe = مرو

öte = گفتن

۱- ماضی مطلق :

man ötma = من گفتم
te ötla = تو گفتی
a ötca = او گفت
âmâ ötmunâ = ما گفتیم
şema ötlunâ = شما گفتید
âvoy ötcurâ = ایشان گفتند

۲- ماضی استمراری :

man ötde berin = من می گفتم
te ötde beri = تو می گفتی
a ötda-bera = او می گفت

â m â ö t d e b e r u m = م ا م ی ک ف ت ی م
 § e m a â t d e b e r u r = ش م ا م ی ک ف ت ی د
 â v o y ö t d a b e r u t = ا ی ش ا ن م ی ک ف ت ن د
۴- ماضی بعید :

â m â ö t a b e r u m = م ا ک ف ت ه ب و د ی م
 § e m a ö t a b e r u r = ش م ا ک ف ت ه ب و د ی د
 â v o y ö t a b e r u t = ا ی ش ا ن ک ف ت ه ب و د ن د
 m a n ö t a b e r i n = م ن ک ف ت ه ب و د م
 t e ö t a b e r i = ت و ک ف ت ه ب و د ی
 a ö t a b e r a = ا و ک ف ت ه ب و د

۴- ماضی نقلی :

ö t a m ö n â = ک ف ت ه ا ی م
 ö t a r u n â = ک ف ت ه ا ی د
 ö t a y n â = ک ف ت ه ا ن د
 ö t a m a = ک ف ت ه ا م
 ö t a r a = ک ف ت ه ا ی
 ö t a y a = ک ف ت ه ا س ت

۵- مضارع اخباری :

â m â ö t d o m = م ا م ی گ و ی ی م
 § e m a ö t d o r = ش م ا م ی گ و ی ی د
 â v o y ö t d o t = ا ی ش ا ن م ی گ و ی ی ن د
 m a u ö t d e n = م ن م ی گ و ی م
 t e ö t d e = ت و م ی گ و ی ی
 a ö t d a = ا و م ی گ و ی د

۶- مضارع التزامی :

ö s a n o m = گ و ی ی م
 ö s a n o r = گ و ی ی د
 ö s a n o t = گ و ی ی ن د
 ö s a n e n = گ و ی م
 ö s a n i (î) = گ و ی ی
 ö s a n e y = گ و ی د

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

m a n n a v e s n e n ö s a n e n = م ن م ی خ و ا ه م ب گ و ی م
 t e n a v e s n e ö s a n i (î) = ت و م ی خ و ا ه ی ب گ و ی ی
 a n a v e s n a ö s a n e y = ا و م ی خ و ا ه د ب گ و ی د
 â m â n a v e s n o m ö s a n o m = م ا م ی خ و ا ه ی م ب گ و ی ی م
 § e m a n a v e s n o r ö s a n o r = ش م ا م ی خ و ا ه ی د ب گ و ی ی د
 â v o y n a v e s n o t ö s a n o t = ا ی ش ا ن م ی خ و ا ه ن د ب گ و ی ی ن د

۸- مستقبل :

â m â ö t a n u m = م ا خ و ا ه ی م ک ف ت
 § e m a ö t a n u r = ش م ا خ و ا ه ی د ک ف ت
 â v o y ö t a n u t = ا ی ش ا ن خ و ا ه ن د ک ف ت
 m a n ö t a n i n = م ن خ و ا ه م ک ف ت
 t e ö t a n i = ت و خ و ا ه ی ک ف ت
 a ö t a n i y a = ا و خ و ا ه د ک ف ت

۹- امر:

ösa = بگو

۱۰- نهی:

ma ösa = مگو

Zunusde = دانستن

۱- ماضی مطلق:

â m â zunusnunâ = ما دانستیم

man zunusnâ = من دانستم

šema zunuslunâ = شما دانستید

te zunuslâ = تودانستی

âvoy zunuscunâ = ایشان دانستند

a zunuscâ = اودانست

۲- ماضی استمراری:

man zunusne berin = من میدانستم

te zunusne beri = تومیدانستی

a zunusnâ bera = اومیدانست

â m â zunusno berum = ما میدانستیم

šema zunusno berur = شما میدانستید

âvoy zunusnâ berut = ایشان میدانستند

۳- ماضی بعید:

man zunusdâ berin = من دانسته بودم

te zunusdâ beri = تودانسته بودی

a zunusdâ bera = اودانسته بود

â m â zuuusdâ derum = ما دانسته بودیم

šema zunusdâ berur = شما دانسته بودی

âvoy zunutdâ berut = ایشان دانسته بودند

۴- ماضی نقلی:

zunusdâmônâ = دانسته ایم

zunusdâ m â = دانسته ام

zunusdârunâ = دانسته اید

zunusdârâ = دانسته ای

zunusdâyinâ = دانسته اند

zunusdâyâ = دانسته است

ه- مضارع اخباری:

â m â zunusnom = ما میدانیم

man zunusnen = من میدانم

šema zunosnor = شما میدانید
âvoy zunosnot = ایشان میدانند

te zunosne = تو میدانی
a zunosna = او میداند

۶- مضارع التزامی :

zunom = دانیم zunon = دانم
zunor = دانید zuni = دانی
zunot = دانتند zuney = داند

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

man navesnen zunien = من میخواهم بدانم
te navesne zuni = تو میخواهی بدانی
a navesna zuney* = او میخواهد بداند
âmâ navesnom zunom = ما میخواهیم بدانیم
šema navesnor zunor = شما میخواهید بدانید
âvoy navesnot zunot = ایشان میخواهند بدانند

۸- مستقبل :

man zunsdânin = من خواهم دانست
te zunsdâni = تو خواهی دانست
a zunsdâniya = او خواهد دانست

âmâ zunsdânun = ما خواهیم دانست
šemâ zunsdânur = شما خواهید دانست

âvoy zunsdânun = ایشان خواهند دانست

۹- امر

zun = بدان

۱۰- نهی

ma zun = بدان

* صرف این فعل در سوم شخص مانند فعل زانیدن است و این جمله معنی «او میخواهد بزاید» نیز میدهد.

ترجمه چند مثل بگوش هرزندی

- ۱- بایت را باندازهٔ لحافت دراز کن :
«Yengille lehefi döröz diyenda».
- ۲- هر که بامش بیش برفش بیشتر :
« Hor kase buney xeli vohorey xeli » .
- ۳- اول اندیشه وانگهی گفتار :
«Q'arışucâ xiyöl ka ri zare q'isa ka».
- ۴- حساب بدینار بخشش بخروار .
« Heseb dinör dinör başös xalvör xalvör».
- ۵- يك سوزن بخود بزنيك جوالدوز بدیگران :
«I dorzân iştanilliya i gendûj hömsölleleya» .
- ۶- درچشم خود تیر را نمی بیند ، درچشم دیگریان چوب را می بیند :
« İstaney cöşcöndâ üsdune ne vinna cörötani
cöşcöndâ çupe vinna » .
- ۷- به شتر گفتند گردنت کج است گفت کجایم راست است :
«Davare ötcunâ giri şeta ötca köntâm rösta» .

متنی بگویش هرزندی

êâmâ dimu Galinq'ayava: Galinq'aya, Ko Horzâne mâhâlc6ndâ genesdaya, ve 6ntâ en mâhâle kâlâ diyun c6ndâvârâ. En di hereso kara, ki cavi ödamiyoy ivâ - donesay de hozö p's nafar ba ban.

Vorodândundâ en mâhâl6ndâ i pâra diyundâ Ko - horzâne zuhune q'isa bo kordeberut. âmmâ emru6n ruj - 6ndâ avon xeliyoy en zuhune vir cunuri votâyna. Yaka Galinq'ayanda va kimeleyci Böbiranda en zuhune zun - usnot.

A diyuni ri ki vorordândundâ en zuhunhun q'isa kondeberut emoya:

Ko Horzân, Ayruneben, Q'ara bulâx, Böbra, zâl, Q'6sâx

va âvo vir cunuri votey illatey ema ki avon xeliyoy en zuhune istancun höltöluneyle neyna ümüta. Ema ki avon dic6nda en zuhun viri ri âmârâya babe.

ترجمه نوشته بالا بفارسی :

ده ما گلین قیه است . گلین قیه در محال هرزند واقع شده، و از دیه های بزرگ این محالست . این دیه سیصد خانه است که رویهم جمعیت آن دو هزار و پانصد نفر میباشد .

سابقاً در این محال در باره یی از دیه ها بزبان هرزندی گفتگو میکرده اند اما امروزه بسیاری از آنها این زبان را فراموش کرده اند . تنها در گلین - قیه و کمی هم در باره این زبان را میدانند .

دیه هایی که بیشتر بدین زبان گفتگو میکرده اند اینهاست :
کوه‌رزان (هرزند عتیق یا هرزند کوه یا داغ هرزند) ، ابرونه بن
(عریان تپه) ، قره بولاخ ، بوبره (بابره) ، زال ، قشلاخ (قشلاق) .
وعلت فراموش کردن آنها اینست که بسیاری از آنها این زبان را به
کودکان خودشان نیاموختند و اینست که در دیه ایشان این زبان از یاد ها
رفته است .

پایان

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی